

Preek over Daniël 9¹

Ds R. D. Anderson

Lied 328:1, 2, 3

Lezing van de Schrift: Jer. 25:1-14

Ps. 102:4, 5, 6, 7, 8

Lezing van de Tekst: Dan. 9 (vv.12-14 – onderbreking gebed bij opschrijven)

v.21 – vloog naar mij toe = tekstverandering, lett. “toen ik uitgeput was”

Ps. 90:7

Preek

Ps. 130:1, 2,

Wet

Ps. 130:3, 4

Ps. 67:1

Gemeente van Onze Here Jezus Christus,

Daniël is inmiddels 81 jaar geworden. Terecht mogen we zeggen dat hij een oude man is. En we zien Daniël in gebed als we dit hoofdstuk openen.

Het hoofdstuk bevat twee onderdelen. [*Dia 1*] Ten eerste zullen we het hebben over **Daniëls gebed** en daarna over **Gabriëls boodschap**.

Laten we eerst weer even op het netvlies krijgen wat de Here in het leven van zijn dienstknecht Daniël gedaan heeft. [*Dia 2*] Daniël was ongeveer 13 jaar toe hij uit Jeruzalem meekwam naar Babel en bijna 14 jaar oud toen hij geroepen werd door koning Nebukadnezar om de droom over het standbeeld uit te leggen. Rond zijn 70^e jaar gaf de Here God aan Daniël zelf een visioen. Dat was het visioen van die 4 beesten die 4 verschillende koninkrijken vertegenwoordigen. Eerst de koning van Babel, toen de Meden en de Perzen en tot slot het monster van Griekenland. Nu is Daniël 81 jaar oud, het Babelse rijk bestaat niet meer en Medië regeert over Babel, het 2^e beest. Hij mag zien dat het visioen is uitgekomen maar hij weet ook dat dat nog lang niet het einde is. Hij wacht natuurlijk op Gods koninkrijk, wat komt aan het einde, na al die beesten.

Daniël had in dat 2^e visioen gezien hoe de geschiedenis zou lopen voor Israël. Want na de Mediërs en de Perzen zal inderdaad Griekenland komen. Eerst met een hele grote horen, die wij kennen als Alexander de Grote. Daarna zal dat koninkrijk uiteenvallen in vier delen en uiteindelijk zal er een koning komen die de Joden zal vervolgen. Verschrikkelijk wordt dat. Een koning die zichzelf zal uitmaken als god. Een koning die zelfs de offers in de tempel zal stopzetten voor een periode van ongeveer 3 jaar. De koning die we kennen als Antiochus Epifanes.

Een aantal jaren na dat tweede visioen kwam Darius de Mediër aan het bewind. Dit zou de aanleiding voor Daniël zijn geweest om de boeken van Jeremia nog eens door te lezen. Zo komen we bij Daniëls gebed, waarvan we in hoofdstuk 9 lezen.

We zingen eerst samen de bede uit Psalm 90:7

[*Dia 3*] Het schriftgedeelte uit Jeremia was de aanleiding van het gebed van Daniël. Het 2^e beest was gekomen. En nu leest Daniël daarover in de boeken van Jeremia. Jeremia is natuurlijk al lang dood. Daniël leest waarover Jeremia profeteerde: Het volk zou niet alleen in ballingschap gaan – dat had Daniël aan den lijve meegemaakt als jonge knaap – maar na 70 jaar mag Israël ook terugkomen in het beloofde land. Dat getal leest hij hier. En later in datzelfde jaar zal de grote koning van Perzië aankondigen dat alle volken die in ballingschap meegenomen waren door Babel terug mogen keren

---

1 Met dank aan dhr. J. van Wijk voor het uitschrijven van deze preek.

naar hun eigen land.

Twee jaar na deze aankondiging van de koning van Perzië, in het jaar 537 voor Chr., zou de eerste groep Israëlieten terugkeren naar Israël. Daniël weet dat nu nog niet, maar hij weet wel dat het zal gebeuren. Jeremia had het namens de Here geprofeteerd. 70 jaar zou de ballingschap duren. Daniël weet ook dat het werkelijk in vervulling zal gaan als Israël oprecht en ootmoedig voor de Here God komt en God smeekt om vergeving, God smeekt om zijn woord gestand te doen, zijn belofte te vervullen. Daniël begrijpt heel goed dat de Here God dat graag wil horen.

In respons op Gods woord door Jeremia nadert Daniël de Here in gebed. Een opmerkelijk besluit van Daniël, want, zoals u weet, kon een Israëliet eigenlijk alleen maar bidden op het moment dat de offers gebracht werden in de tempel in Jeruzalem. Dat was namelijk het moment dat er vergeving voor de zonden was en alleen op dat moment kon je dus tot God spreken. Maar de tempel is al lang weg, verwoest, jaren geleden door koning Nebukadnezar. En toch besluit Daniël om te wachten tot het moment van het avond-offer, dat inmiddels ook al lang niet meer gebracht werd. Hij wacht op het ogenblik van dat offer om tot de Here te bidden. En hij smeekt de Here op basis van zijn barmhartigheid: HERE wil ons horen, wij zijn zondig, we hebben ons misdragen. Wil ons alstublieft vergeven. Ook al worden er op dit moment geen offers in Jeruzalem gebracht. U bent genadig, u bent barmhartig.

Dat is de trant van Daniël's gebed. En hij doet het niet zomaar, ontspannend zittend op z'n stoel. Nee. Hij gaat in alle nederigheid en ootmoed naar de Here: Hij knielt voor de Here neer in zak en as. In de bijbel is dat eigenlijk het verlengde van vasten. Zowel in het oude als het nieuwe testament, benadrukken de gelovigen het gebed door allereerst te vasten. Vasten houdt in dat je je tot de basis-behoeften beperkt in eten en drinken. Heel eenvoudig brood en water, en verder niks. De kern van vasten is dat je alle luxe en rijkdom op dat ogenblik even weglaat uit je leven, omdat je in alle eenvoud, nuchter en nederig bij de Here wilt komen. Als je die eenvoud nog verder wilt onderstrepen, wat Daniël hier doet, dan pas je dezelfde principes ook toe op je kleding. Niks geen mooie kleren. Die laat je allemaal achterwege, je komt zo eenvoudig mogelijk voor de Here. In de bijbeltijd betekent dat "in zak". Een kleed, meestal van geitenhaar, aantrekken en stof of as op je hoofd. Dat betekent, je laat duidelijk zien dat je je zelf niet eens wast, want dat is niet belangrijk. Wat wel belangrijk is, is die smeekbede bij de Here brengen.

We hebben Daniël leren kennen als een zeer vrome man, iemand die een hart voor de Here had, van jongs af aan. Past dit gebed en deze wijze van bidden bij Daniël? Had Daniël persoonlijk zoveel zonden en overtredingen met betrekking tot Gods wet gedaan? Nee toch? Ja het volk Israël wel. Daarom waren ze in ballingschap. Maar Daniël was rechtschapen, hij probeerde heel zijn leven de Here te volgen. Maar wat doet hij? Hij komt niet met verzachtende omstandigheden voor de Here in de trant van: "Ik heb het zelf niet gedaan Here, dat weet u best, maar het volk is zondig geweest, wilt u ze toch vergeven." Nee, Daniël weet heel goed, dat als je vergeving vraagt van de Here, of van wie dan ook, je niet met verzachtende omstandigheden moet aankomen. Al zijn ze er ook. Wanneer je schuld belijdt, moet je het daar ook bij laten, door je schuld eerlijk te biechten en vergeving vragen. Wanneer je dat doet, past het niet te zeggen: "Ja, maar U weet wel dat het heel moeilijk voor mij was omdat bla bla bla." Nee, de bijbel leert ons dat, als je schuld moet belijden, je dit maar eenvoudig moet doen, leg het bij de Here neer en vraag om vergeving. Daar kunnen wij ook wel wat van leren. Daniël doet dat hier voor zijn volk en hij beschouwt zichzelf ook deel van dat volk.

Wie was Daniël om dat te doen? Was hij de koning van Israël? Helemaal niet. Was hij hogepriester of priester in Israël? Ook niet. Hij is gewoon een normale burger. Een man met een hart voor de Here, die het opneemt voor zijn volk, voor de kerk van de Here. Hij is lid daarvan. Hij ziet het allemaal verkeerd gaan in de kerk van de Here. Hij weet wat de kerk de Here had aangedaan, door haar zonden. Hij neemt het voor haar op, als lid, en vraagt nederig om vergeving.

Ik vraag me af hoe vaak wij dat gedaan hebben. Ja wij vragen de Here, als het goed is, regelmatig om vergeving voor onze persoonlijke zonden en, als het goed is, vragen wij de Here of hij ook wil zijn met

gemeenteleden in nood, maar bidden wij ooit echt voor de gemeente? Vragen wij vergeving van zonden van de gemeente waar wij deel van uitmaken, van de kerk? Ook al hebben wij er persoonlijk geen bijdrage aan gehad.

Wij zijn allemaal leden van dat ene lichaam van Jezus Christus. Wat er dus gebeurt met dat lichaam van Christus, moeten wij ons ook aantrekken, want we horen bij elkaar. Dit geldt ook als je denkt dat het dreigt mis te gaan, met sommige mensen of met een bepaald beleid. Als je iets ziet dat regelmatig fout gaat en toch nooit goed aangepakt lijkt te worden – bidden we dan daarvoor, als lid van dat lichaam? Als mensen die echt en helemaal bij elkaar horen? Dat doet Daniël namelijk hier. En daar wordt hij door de Here om geprezen – geliefd wordt er gezegd – was Daniël in de ogen van de Here. Wat is de taal van zijn gebed? Je kan het verbondstaal noemen!

Leest u maar mee in vs 4 en 5:

4 En ik bad tot de HERE, mijn God, en deed schuldbelijdenis en zeide: Ach Here, Gij grote en geduchte God, die vasthoudt aan het verbond en de goedertierenheid jegens hen die U liefhebben en uw geboden bewaren; 5 wij hebben gezondigd en misdreven, wij hebben goddeloos gehandeld en zijn wederspanning geweest; wij zijn afgeweken van uw geboden en van uw verordeningen,

Daniël denkt aan het verbond dat de Here gemaakt heeft met zijn volk en de relatie die God met zijn kerk is aangegaan. De Here is tot zijn kerk gekomen met liefde, zoals hij tot Abram kwam en tot alle generaties daarna en zoals Hij tot ons gekomen is. Hij biedt ons dat evangelie aan, vergeving van zonden, door het bloed van Jezus Christus. Maar hij verwacht bij die belofte, onze gehoorzaamheid aan Hem. Hij wil onze wederliefde zien.

Op dat verbond pleit Daniël, want hij weet heel goed dat de Here zijn belofte nakomt, wanneer zijn volk in geloof hun vertrouwen daarop stelt. Dat wil Daniël bewerkstelligen met dit gebed: Vergeving vragen voor de zonden van het volk.

Hij gebruikt in dit gebed een buitengewoon zeldzaam woord voor vergeving. Dat woordje vindt u maar twee keer in de Bijbel, in Daniël en in Psalm 130, als er om vergeving in zang gesmeekt word. Misschien ontstond deze psalm wel in deze tijd.

Vergeving die we van de Here ontvangen. Dat is gegarandeerd, waar en zeker, als je dat in geloof van hem smeekt. En wat verzoekt Daniël dan uiteindelijk in dit gebed? ‘De glans van Gods gezicht’ lezen we in vs 16 ev: *Here, mogen naar al uw gerechtigheid uw toorn en uw grimmigheid zich toch afwenden van uw stad Jeruzalem*” en dat zegt hij ook letterlijk in vs 17 “*Geef dat wij de glans van uw gelaat mogen zien.*” Je ziet het niet precies in dezelfde woorden in onze vertaling, maar dat is wat hij letterlijk hier vraagt van de Here. Dit is de taal van de zegen van de Here. *Doe uw aangezicht lichten*, dat wil hij graag zien: Dat hij mag merken in leven, dat God zijn belofte inderdaad nakomt, dat God inderdaad vergeving schenkt, dat God goedgezind en barmhartig is tegenover ons, zijn volk. En het is die glans van Gods gezicht, die wij ook mogen zien, meemaken en beleven broeders en zusters, als wij eerlijk en in geloof met de Here in ons leven omgaan. Dat mogen we van onze Here vragen. En je merkt dat de Here altijd luistert naar ons gebed. Dat de Here altijd verhoort, al is het misschien niet altijd op de manier die wij dat aan God gevraagd hebben. Als we bidden in geloof, dan is de Here er direct bij betrokken – of zelfs, zoals in dit hoofdstuk, voordat wij uitgesproken zijn. Voordat Daniël zijn gebed uitgesproken had, gaf de Here al antwoord in de vorm van een opdracht aan Gabriël, één van de aartsengelen, om Daniël bij te staan. Om hem een profetie mee te geven, tot zijn troost, tot zijn versterking en niet alleen voor Daniël persoonlijk. Nee, hij moest het opschrijven, want alle ballingen moesten het weten, precies als de Here hem dat doorgeven had.

Voordat we bij het laatste deel van de preek komen zingen we over die glans van de Here uit Psalm 90: 8

Wij zijn gekomen tot de boodschap van Gabriël.

[Dia 4] Het klinkt wel een beetje mysterieus als je zo leest over 70 weken, enzovoort. Ik wil beginnen om eerst iets te zeggen over die 70 weken. Letterlijk in het Hebreeuws wordt er gesproken van 70 zeventallen. Dit wil Gabriël meegeven aan Daniël als een soort tijdsplan.

In het Hebreeuws is het normale woord voor week hetzelfde woord als “zevental,” maar dan in de vrouwelijke vorm. Gabriël gebruikt dat woord hier in de mannelijke vorm. Eigenlijk bestaat dat niet in het Hebreeuws. Wat zou het dan moeten betekenen? Vele vertalingen gebruiken dan ook het woord ‘week’, ja het is wel een afwijkend geslacht, maar wat zou het verder kunnen zijn? De meest recente commentaren en vertalingen geven dat woord gewoon letterlijk weer: “zevental”.

Gabriël heeft het natuurlijk niet over normale weken van zeven dagen. Het is een symbolisch tijdperk in zijn geheel, in zeventallen. En zo spreekt Gabriël hier van de 70 zeventallen die straks voor de geschiedenis van Israël gelden. [Dia 5]

Eerst komen er 7 zeventallen, dat is de tijd van de ballingschap. Daniël heeft dat vanaf het begin meegemaakt. Vanaf het begin tot het moment dat het hersteld werd door een gezalfde vorst die de mensen laat terugkeren.

Daarna heb je een periode van 62 zeventallen, een periode waarin Jeruzalem hersteld wordt.

Tot slot kom je tot het laatste zevental. Dat is wel een beetje eng, want in dat laatste zevental zal Jeruzalem verdelgd worden. Het is heel verleidelijk, broeders en zusters, dat we dan gelijk aan Jezus Christus denken, als u leest over een gezalfde die vermoord wordt. Er staat ook dat het volk van een vreemde toekomstige vorst, de stad en de tempel zal verderven. Dan kan je denken aan de kruisiging van Jezus Christus en aan de vernietiging van Jeruzalem door het Romeinse leger. En toch is dat een beetje kort door de bocht, zeker als je let op de details van deze profetie en ook op het raamwerk van al de visioenen van Daniël. We hebben het volgende hier nog niet eens gezien. Weet u nog de vergelijking met die spoorlijn? [Dia 6] Hoe verder Daniël in de toekomst keek, hoe onduidelijker werden de dwarsliggers. De dingen die straks gaan gebeuren ziet Daniël al heel duidelijk, maar hoe verder weg hij in de geschiedenis kijkt, hoe vager het wordt. De laatste duidelijke tijdperk in de geschiedenis, die Daniël in zijn visioenen ziet, is dat monster van Griekenland en wat er gebeurt met de koning Antiochus Epifanes. Daar gaat het over in deze profetie. Dat is het einde van Daniëls gezichten, want daarna ziet hij de komst van Christus en Gods koninkrijk.

We bekijken hoe Gabriël dat aan Daniël heeft uitgelegd. Zeven weken, hebben we gezegd, telt voor de ballingschap en daarna 62 weken.

We lezen vanaf vers 25:

Weet dan en versta, zegt Gabriel vanaf het ogenblik, dat het woord uitging om Jeruzalem te herstellen en te herbouwen. Dat woord van Jeremia. tot op een gezalfde, een vorst, zijn zeven weken; en tweeënzestig weken lang zal het hersteld en herbouwd blijven.....

Wie is dan die gezalfde vorst? Het was maar een paar jaar eerder in Daniëls beleving, dat Jesaja's troostboek gepubliceerd werd. Het begint in Jesaja 40, geadresseerd aan de ballingen, met de belofte dat er een einde aan de ballingschap komt. Hoofdstuk 45 van Jesaja begint dan met de woorden. “Zo zegt de Here tot zijn gezalfde, tot Kores” en wat moet Kores zijn gezalfde doen? Hij moet de ballingen hun vrijheid teruggeven. Hij moet ze vrij laten gaan. En inderdaad laat Kores, in datzelfde jaar als dit visioen van Daniël, een afkondiging uitgaan, dat alle ballingen terug mochten keren naar hun eigen land.

Zeven zeventallen tussen Jeremia's profetie en het moment dat de gezalfde vorst Kores, die afkondiging heeft gemaakt.

Daarna, lezen we verder, zal de wederopbouw van de stad met pleinen en wallen en al, 62 zeventallen duren. En het zal een tijd van verdrukking zijn.

Als je de boeken Nehemia en Ezra kent, blijkt dat het er inderdaad niet gemakkelijk aan toe ging, nadat de Israëlieten terugkwamen en probeerden zowel stad als tempel weer op te bouwen. Maar wat gebeurt er daarna, in het laatste zevental? [Dia 7]

Na de 62 zeventallen, (vs 26) *zal een gezalfde worden uitgeroeid, terwijl er niets tegen hem is.* Wie is dat dan? Dit kan niemand anders zijn dan Onias de derde. De laatste echte hogepriester van Israël. Dan kunt u zeggen: “Wat vertelt u nou? Later waren er toch ook hogepriesters – Jezus werd toch gekruisigd onder Kajafas, hij was toch ook hogepriester?” Onias was de laatste echte hogepriester. Een hogepriester in de juiste geslachtslijn van Aäron. In Gods woord staat duidelijk, dat de hogepriester in Israël uit het zaad van Aäron moet zijn. Dat zijn de echte hogepriesters. Onias de 3e, één eeuw voor Christus, was de laatste priester die afstammeling van Aaron was. Mede daarom zie je later in het boek Handelingen Paulus spotten met dat gezag van de hogepriester. Wie denkt hij wel niet dat hij is?

Onias werd uit zijn ambt gezet en later vermoord. Waarom werd hij uit zijn ambt gezet? Dat had te maken met het volgend stukje geschiedenis in dit vers.

Een gezalfde zal worden uitgeroeid.....en het volk van een vorst die komen zal, zal de stad en het heiligdom te gronde richten.

Wat gebeurde er? Jason, die een gewone priester was, maar geen afstammeling van de hogepriesterlijke lijn, heeft door middel van de grote koning uit die tijd het “hogepriesterschap” aangeschaft. Hij bood de koning veel geld en zei: “Maak mij hogepriester” en dat is ook gebeurd. Onias werd uit zijn ambt gezet en Jason werd hogepriester. Maar als de één dat kan doen, dan kan de andere het ook en zo kwam er een Benjaminit Menelaus – hij was niet eens uit het priesterlijk geslacht – die ook naar de koning ging en nog meer geld bood. Hij zei: “Maak mij dan de hogepriester. Ik zal al uw wensen vervullen. Ook doorgaan met het vergrieken van de Joden”. Zo werd Menelaus hogepriester. Jason behoorde tot de rijken van Israël, zo rijk dat het hem lukte een klein leger van 1.800 soldaten bij elkaar te scharen. Hij viel Jeruzalem aan om Menelaus te verdrijven, wat hem ten dele lukte. Hij nam het overgrote deel van de stad in, totdat Antiochus Epifanes ingreep, die op dat moment oorlog voerde in Egypte. [Dia 8] Antiochus kwam terug in Jeruzalem en hij heeft Jeruzalem en haar tempel behoorlijk afgestraft. Hij liet zijn leger de hele stad doorgaan en iedereen die ze zagen doden. De soldaten mochten met de mensen doen wat ze wilden, ze hebben de stad geplunderd en 10.000 mensen afgeslacht. Antiochus heeft al het goud uit de tempel meegenomen als buit. Als we ons verdiepen in deze geschiedenis en deze begrijpt, is het duidelijk dat de profetieën van Gabriël precies uitgekomen zijn.

Antiochus heeft het grote altaar omgebouwd en een extra deel bij het altaar aangebouwd en het een altaar voor de Griekse god Zeus gemaakt. Een verwoesting brengende gruwel. En zo heeft Antiochus de offerdienst aan de Here stopgezet. Antiochus is die koning die zichzelf als god liet vereren. Laten we nog een keer kijken naar het laatste zevental: [Dia 8] Gabriël vertelt dat Antiochus een bondgenootschap met velen zou maken. Dat heeft hij gedaan. Hij heeft beloningen geschonken aan alle joden die met hem megingen in de Griekse tradities. Hij heeft een gymnasium gesticht waar men kon sporten op de Griekse manier, naakt dus. Hij heeft daarin zoveel priesters meegekregen dat het priesterambt daardoor in verval raakte. Hij overtuigde de mensen dat alles wat Grieks was de moeite waard was om na te volgen en op die manier een bondgenootschap met velen gemaakt.

Zie je niet hetzelfde gevaar vandaag de dag? Deze koning is gekomen en hij heeft financiële beloningen gegeven aan iedereen die met hem meewilde naar de wereld in plaats van trouw te blijven aan de Here God. De Here Christus is ons gegeven om ons te bevrijden uit deze door het kwaad beheerste wereld. Wij bevinden ons midden in die wereld en denk maar niet, dat die mensen vroeger zo dom waren om zomaar de weg van de Here te verlaten. Het ging toen ook beetje bij beetje. Ze

hadden toen ook niet het idee dat ze de Here de rug toekeerden. Nee, ze deden alleen mee met een aantal tradities die ze niet gewend waren. De tradities van de Grieken kwamen beetje bij beetje tot het uiteindelijk inhield dat men uiteindelijk de Here niet meer diende. Luister naar de waarschuwing van Jacobus (4:4):

Weet gij niet, dat de vriendschap met de wereld vijandschap tegen God is? Wie dus een vriend der wereld wil zijn, wordt metterdaad een vijand van God

Paulus zegt: “*We zijn wel in de wereld maar niet van de wereld*”. Dat betekent dat we altijd voorzichtig moeten zijn, dat we ons niet zomaar aanpassen aan de cultuur om ons heen. Dat we ons best moeten doen om gewoon de geboden van de Here in liefde te volgen. En de wereld te laten zoals ze is, de wereld oproepen om de Here te volgen in plaats van de wereld zelf te na te volgen.

Gabriël voorspelde dat de offers voor de Here stopgezet zouden worden en die zijn ook stopgezet. Gruwel kwam op het altaar. Als je Daniël goed kende in die dagen en je de woorden leest: “Hierna komt Gods koninkrijk,” kunt u zich voorstellen de spanning die er was in de dagen rond de komst van de Here Jezus. Johannes de Doper riep het volk op: “Het is zover gekomen. Gods zoon komt naar de wereld. Zijn koninkrijk is nabij...” Als je Daniël kende kan je je voorstellen hoe duizenden mensen naar Jezus toegestroomd zijn. Duizenden mensen hebben zich laten dopen door Johannes de Doper in de Jordaan. Het is zover.

Alleen voor diegenen die geen oog voor het geloof hadden, liep het uit op teleurstelling. Zij wilden dat er op aarde een koninkrijk gesticht werd terwijl Jezus koning geworden is in de hemel aan de rechterhand van God en daar bezig is om zijn volk door de eeuwen heen te verzamelen. Als zijn kerk vol is, zal Hij terugkomen. Dan wordt alles nieuw! Maar hij regeert nu en dat moet ons ook in spanning doen leven.

Hoeveel te meer zullen wij ons dan ook apart zetten van deze wereld, wij, zijn heiligen. We weten dat hij bezig is zijn koninkrijk uit te breiden en mensen te vergaren voor zichzelf, onderdanen die zichzelf kinderen mogen noemen van God de Vader.

Hoeveel te meer zullen wij niet Gods gelaat zoeken in ons bestaan als de geschiedenis tot haar einde komt? Dan willen we voor de Here in dit leven staan. En de mensen oproepen om de Here te volgen en te erkennen als Koning voor het te laat is.

En laten we de blijdschap, de blijdschap en de vreugde van een oprecht geloof, aan de mensen laten zien, als je tenminste weet wat het is om Gods barmhartig aangezicht op je te laten schijnen. Dat je weet dat Hij je door het leven leidt. Dat Hij je alle zegen en troost wil bieden. En een zekere uitkomst in het eeuwig leven.

God zij geprezen. Amen.